

taiga
NATURE & PHOTO

ett forum för alla om våra stora rovdjur
och människors relationer till dem

Sammanfattning 2011

Sammanfattningen är skriven av Miria Wiberg
utifrån anteckningar gjorda under Vargsymposiet.

Vi tackar alla som gjorde det möjligt att genomföra Vargsymposiet 2011

Naturvårdsverket
Direktoratet för Naturförvaltning

Världsnaturfonden WWF
Svenska Naturskyddsföreningen

Bohlins Project
DAUS Tryckeri Östersund
Svenska Djurparksföreningen
Svenska Rovdjursföreningen
Välådalens Fjällstation
Wild Impression

Vargsymposiet 2011

Vålådalen, 11-13 april

Photo (hägn): taigaphoto.se

MÅNDAG 11/4

Andreas Carlgren, Sveriges miljöminister, gav oss en inblick i politiken för en livskraftig rovdjursstam. Det finns utmaningar över hela Jorden när det gäller att bevara den biologiska mångfalden men när det kommer till rovdjuren är det ofta förknippat med extra svårigheter. Behovet av gränsöverskridande arbete är stort då rovdjur ofta rör sig över stora ytor och påverkar, samt påverkas av, många olika mänskliga intressen. En av utmaningarna är att förankringen för naturvård och biologisk mångfald ska vara både världsvid och lokal på samma gång. Att de människor som berörs av bestämmelserna kring rovdjuren ska vara med när politiken utformas är viktigt för att systemet ska fungera i längden. I Sverige är majoriteten överens om att vi ska ha livskraftiga stammar av rovdjur i landet, det betyder att det finns en bred uppslutning kring beslutet att sträva mot gynnsam bevarandestatus för alla rovdjursarterna. Det finns dock fortfarande motsättningar och en stor demokratisk utmaning är att även de minoriteter som är motståndare till rovdjurspolitiken ska känna sig delaktiga. Den breda uppslutning som finns i landet behöver byggas på ytterligare för att skapa en stark folklig legitimitet. Andreas Carlgren anser att politiken ska kunna avgöras här i Sverige och den friheten fås fullt ut först när rovdjursstammarna nått gynnsam bevarandestatus enligt EU:s art- och habitatdirektiv. Detta mål måste eftersträvas samtidigt som den lokala förankringen ökar, för att minska känslan av utanförskap hos minoriteterna. Rollen för en miljöminister är framförallt att skapa förutsättningar för en bredare uppslutning bland folket, vilket är viktigt för att långsiktigt kunna nå de mål som satts upp.

När det gäller varg i Sverige finns två stora utmaningar som rör oss alla, vilket perspektiv vi än har. Den ena utmaningen är just att öka känslan av delaktighet hos alla berörda parter i

olika delar av landet och därmed öka den allmänna acceptansen. Många beslut kring rovdjursfrågorna har i detta syfte flyttats ner på en mer lokal nivå och idag finns viltförvaltningsdelegationer i varje län. I Sverige har vi speciella förhållanden då ungefär halva ytan av landet består av renskötselområden, där rovdjuren utgör problem för rennäringen. Majoriteten styr, men måste respektera att undantag görs för att inte minoriteternas rättigheter ska köras över. Ju mer delaktiga minoriteterna får vara desto mer hållbart blir systemet enligt miljöministern. Den andra stora utmaningen är biologisk och handlar om vargarnas genetiska situation. Inaveln är det största hotet för den svenska vargens framtid och ett beslut har tagits att göra aktiva insatser för att minska inaveln i vargstammen. Många tidsbegränsade beslut har tagits, till exempel en tillfällig övre gräns på 210 vargar. Perioden för aktiv flytt av vargar för att få in nya gener i stammen är också tidsbegränsad och därför är det extra viktigt att förbättra förutsättningarna för en naturlig invandring i Sverige för att det hela ska bli långsiktigt hållbart. I den frågan kommer förslag från rovdjursutredningen att vara viktiga. Det handlar mycket om vad man kan göra för vargstammen utan att hämma eller omöjliggöra rennäringen. Carlgren framhöll att även de som är motståndare till vargen kommer att gynnas av att vargstammens genetik förbättras, då det med en större genetisk variation krävs en mindre population för att vargen ska uppnå gynnsam bevarandestatus. Naturvårdsverket, Jordbruksverket och Statens Veterinärmedicinska Anstalt samarbetar med flera andra parter för att nå målet. Det finns flera olika alternativ för hur detta mål ska nås och många lärdomar kommer också att dras längs vägen. I Sverige finns goda förutsättningar att lyckas, tack vare en omfattande forskning som gett mycket kunskap.

En fråga som ofta ställs är hur många vargar som ska finnas i Sverige. Carlgren har varit konsekvent med att inte säga någon siffra. Det finns mycket kvar att utreda innan en siffra på en övre gräns kan anges. Utmaningen just nu är, som tidigare nämnts, att både komma tillrätta med inavelssituationen och att minska känslan av utanförskap hos de berörda minoriteterna. Förutom de gemensamma utmaningarna kommer det att bli stora prövningar för de grupper som har starka åsikter i vargfrågan. Alla jägare som av tradition representerat motsidan kommer att vara tvungna att utmana sig själva eftersom det är omöjligt att kombinera licensjakt med en population som inte uppfyller kraven för gynnsam bevarandestatus. Miljöministerns roll är inte att värdera de olika infallsvinklarna som finns i samhället och avgöra vem som har rätt och vem som har fel, utan snarare att lägga fram förslag på hur dessa olika perspektiv ska hanteras så att de inte hamnar i vägen för möjligheterna att nå målet. Målet, som både är en internationell förpliktelse och önskemålet hos den folkliga majoriteten, nämligen att få en livskraftig vargstam i Sverige.

Andreas Carlgren nämnde också den anmälan som gjorts till EU-kommissionen med anledning av licensjakten på varg. Kommissionen ska nu pröva om Sverige har gjort en överträdelse. Om det dras till domstol är Carlgren bekymrad över hur det kommer att påverka den allmänna uppfattningen om lokal delaktighet i rovdjursförvaltningen. Dock hoppas han på att det inte kommer bli någon rättegång utan att kommissionen ska komma fram till att Sverige har agerat i linje med direktivet.

Lars-Erik Liljelund, Rovdjursutredningen, presenterade uppdraget att utreda de svenska rovdjurens bevarandestatus. Uppdraget, som nu presenterades i form av ett delbetänkande, går ut på att fastställa långsiktiga mål för rovdjuren, både utifrån biologiska/ekologiska och socioekonomiska aspekter. Delbetänkandet baseras på bedömningar utifrån ett biologiskt perspektiv, men innan utredningens slutredovisning den 1 juli 2012 ska även de socioekonomiska aspekterna med hänsyn till olika intressen tas med i beräkningen. Vid bedömningen av en arts bevarandestatus beaktas artens utbredningsområde, populationsstorlek, livsmiljö och framtidsutsikter. Det finns åtta olika kriterier för de s.k. rovdjursriktlinjerna och dessa handlar om populationsstorlek, utbredningsområde, kvaliteten på livsmiljön och förbindelse inom och mellan populationer. Utifrån dessa kriterier görs sedan en samlad bedömning huruvida artens bevarandestatus är gynnsam eller

ej. Bedömningen görs på en strikt vetenskaplig grund med fokus på genetik och långsiktig livskraft och utifrån art- och habitatdirektivets kriterier.

Lars-Erik Liljelund berättade också specifikt om utredningen gällande varg och den inavelssituation som nu är i fokus. Vargen i Sverige bedöms inte ha gynnsam bevarandestatus. Läget är allvarligt, dock anses det möjligt att förbättra. Enskilda metoder för att åtgärda inaveln diskuterades inte, men det betonades att utbytet med östliga populationer måste öka. En beräkning är att det krävs en till två effektiva invandrare (som ingår i aveln) per år under 20 år för att inaveln ska hamna på en acceptabel nivå. Därefter krävs dessutom en fortsatt invandring av vargar med nya gener för att inaveln inte ska öka igen. Utredningen har även kommit fram till att populationsstorleken bör tillåtas öka. Liljelund nämner att just detta är ett känsligt område när det kommer till de socioekonomiska aspekterna. Man har angett en siffra, som kallas referensvärde, som visar hur stor populationen bör vara för att inte äventyra den långsiktiga livskraften för vargen. Denna siffra är 450 individer. Siffran kan komma att ändras när de socioekonomiska aspekterna läggs in i bedömningen. Liljelund säger att de ansvariga myndigheterna har mycket att tänka på när det gäller vargförvaltningen i landet. Bland annat kan metodiken kring inventering av djuren förbättras för att öka tillförlitligheten. Ett annat område som kan förbättras är samverkan mellan olika parter, exempelvis mellan Skandinavien och Ryssland.

Maria Ågren, Naturvårdsverket, talade om förvaltning av stora rovdjur. Just nu sker mycket förändringar när det gäller miljöfrågor och förvaltning av djur. Ett exempel är det ökade lokala inflytandet. Naturvårdsverkets roll är bland annat att sammanställa tidigare erfarenheter och fundera på hur man kommer vidare på bästa sätt. Miljömålssystemet är en viktig bas i Naturvårdsverkets arbete och det innebär en strävan mot ett rikt växt- och djurliv med hjälp av långsiktigt bevarande av arter och ekosystem. Det finns tre delar i arbetet; 1) samla och tillhandahålla verktygen, så som kunskap, underlag och föreskrifter, 2) göra utredningar åt regeringen angående hur förvaltningen fungerar och hur den skulle kunna förbättras samt 3) genomföra miljöpolitiken och göra vardag av besluten.

Mer specifikt ska Naturvårdsverket samordna resurser för att uppnå mål, vägleda Länsstyrelserna, delegera beslut, fördela medel till inventering och forskning samt se till att kommunikationen fungerar. Maria Ågren framhöll att dialog och samverkan mellan olika aktörer är viktiga framgångsfaktorer och att lokal förvaltning är ett långsiktigt projekt som kräver ett långt tidsperspektiv.

Audun Garberg, politisk rådgivare på Miljøverndepartementet i Norge, uppdaterade oss angående rovdjurspolitiken i vårt västra grannland.

På Miljøverndepartementet arbetar man nu med nya beståndsmål för varg och björn. Norges rovdjurspolitik handlar dels om att säkra viltbestånden och dels om att främja tamdjursbetet i markerna. Denna utmaning är ganska stor, då det bland annat finns ca 2,3 miljoner får i landet och antalet är ökande. Miljøverndepartementet antar denna utmaning genom en geografisk strategi, där landet delas upp i åtta regioner. Rovdjursstammarna ska begränsas genom jakt om beståndsmålen överskrids. Ett annat sätt att hantera utmaningen är att kompensera för förluster av tamdjur i samband med predation samt att arbeta vidare med förebyggande åtgärder. Just nu pågår en utredning om rovdjurspredation på tamren och en rapport kom ut den 15 april. En expertgrupp har bildats för att arbeta med rovdjur och rennäring och konflikterna som detta medför.

Audun Garberg sa att samarbetet mellan Norge och Sverige fungerar mycket bra när det gäller forskning, men att det finns utrymme för förbättringar när det kommer till förvaltningen. Övervakningen av rovdjursbestånden sköts av det norska nationella övervakningsprogrammet Rovdata. Antalet föryngringar för de stora rovdjuren i Norge och i

Skandinavien presenterades också, både den nuvarande situationen och beståndsmålen. För de flesta av arterna är det nuvarande antalet högre än målen. Björnpopulationen i Norge är ett undantag då målet är 15 föryngringar och 2010 registrerades endast sex föryngringar. Under år 2010 samlades det in DNA från 166 olika björnar innanför Norges gränser för att få mer kunskap om hur populationen och populationstillväxten ser ut. När det gäller vargen i Norge är målet satt till tre föryngringar per år, med fokus på bevarande av genetiskt viktiga individer. För att detta ska fungera bra i praktiken krävs nära kontakt med svenska myndigheter.

Ole-Gunnar Støen, Skandinaviska Björnprojektet, berättade om en studie som ska kasta ljus över björnens predation på ren i kalvningslandet. Studien bygger på radiomärkning av både ren och björn i två svenska samebyar; Udtja sameby och Gällivare skogssameby. Hittills har dock bara Udtja haft sändarförsedda björnar. Björnarna, sex stycken år 2010, utrustades med GPS-sändare som signalerar sin position en gång i halvtimmen. På ca tusen renar sattes en så kallad proximitysändare som kommunicerar med björnsändaren när björn och ren är nära varandra. Renens ID-nummer lagras i björnsändaren, som ger positionsbesked en gång per minut under tiden den är inom 100 meter från en rensändare och en timme efteråt. Forskarna får då besked via SMS och kan gå in och titta på en karta hur björnen rör sig. När björnen lämnat området går forskarna ut i fält för att spåra de så kallade minutspårloporna till fots med hjälp av GPS. De letar då efter spår och kadaver för att kunna beräkna björnens predationstakt på renarna. Det ska dock noteras att beräkningsunderlaget än så länge är väldigt litet.

Under den gångna säsongen blev alla lämningar av kadaver funna och de preliminära resultaten från 2010 visade på en predationstakt som varierade mellan 0 och 3 renar per dag under perioden 19/5 till 1/6. Efter 1/6 dödades ingen kalv av de sändarförsedda björnarna, dock hittades då istället många älgkadaver. Av de sex sändarförsedda björnarna var det bara två björnar som man kunde dokumentera att de hade dödat renar. Renskötarnas beräkningar på hur många kalvar som förloras till björn visade sig stämma väl överens med resultaten i studien. Metoden och tekniken som användes i studien verkade fungera bra och kommer att användas även under 2011 och 2012.

Detta projekt kan man följa på Internet: bjornpredation.blogspot.com

Ilka Reinhardt, LUPUS Wildlife Consultants, belyste situationen avseende vargens återkomst i Tyskland, ett land med 82 miljoner människor och ett fåtal vargar. Fram till 1990 var det lagligt att skjuta vargar i Tyskland, det till och med uppmuntrades vartefter vargen snabbt i princip utrotades. Efter år 2000 har dock populationen haft en snabb tillväxt och 2010 fanns 6-7 familjegrupper i olika miljöer, i huvudsak i delstaten Sachsen. Förvaltningen av varg består av tre delar; forskning och övervakning, skadeprevention och kompensation samt arbete med relationer och kommunikation mellan olika inblandade parter. Det finns sedan 2004 ett speciellt centrum i Sachsen som kallas *Kontaktbüro Wolfsregion Lausitz* där man jobbar med att sprida information genom bland annat föreläsningar, nyhetsbrev och en webbsida. Ilka Reinhardt säger att informationsspridningen fungerar som en slags vaccinering mot skrämselfpropaganda. När det gäller attityder gentemot varg så verkar de ha förbättrats mycket i Sachsen i allmänhet, även i vargområdena sägs attityden vara ganska avslappnad. Hos jägare är attityderna mer negativa, undersökningar visar att en knapp majoritet av jägarna har positiv inställning till varg.

I de södra och norra delarna av Tyskland finns mycket frigående får och det är också där mest problem uppstår. Tamdjursägarna har i dessa områden fått ändra på sitt sätt att hålla djuren. Sedan 2008 är det bara de tamdjursägare som skyddar sina djur med preventiva åtgärder som får kompensation för förluster. I Sachsen verkar det fungera ganska bra med

vakthundar och stängsling. Den huvudsakliga utmaningen i Tyskland när det gäller vargen är att samordna förvaltningen. Som det är nu så saknas både strukturen och viljan, enligt Ilka Reinhardt, för att det hela ska fungera optimalt. Övervakningssystemet kan förbättras på flera olika punkter för att ge bättre kunskap om populationen. Reinhardt berättade kort om vargforskningen i Tyskland. Det finns stora områden med lämpliga habitat för vargen i landet, vilka potentiellt skulle kunna rymma hundratals flockar, men än så länge finns bara ett fåtal flockar som delas med grannlandet Polen. Av de tyska vargarna har tio stycken försetts med sändarhalsband och dessa vargar har visat sig kunna röra sig över stora områden, till exempel förflyttade sig en hane mer än 1 550 km på 47 dagar. I Tyskland är det inte satt någon övre gräns för vargens populationsstorlek. Målsättningen i landet är att få en livskraftig vargstam tillsammans med grannländerna.

TISDAG 12/4

Torkild Tveraa, Norsk Institutt for Naturforskning (NINA), gav oss en inblick i hur tamrenar och rennäringen påverkas av predation, födobrist och klimatförändringar. När det gäller förluster av renar så är det oftast ett samspel mellan de tre, nyss nämnda, faktorerna. Två distrikt i Finnmark har studerats med avseende på variationen i rentäthet. I slutet av 80-talet var det en topp i tätheten och därefter har utvecklingen varit negativ. Frågan är om detta beror mest på klimatet eller predation? Det verkar som att antalet renar är mer stabilt i vargområden, vilket kan bero på att renarna där är mindre resursbegränsade. Tidpunkten då våren anländer är en viktig faktor för renarna och studien visar att en senare vår ger färre kalvar per vaja. Man har studerat renar i två områden, ett i norra delen och ett i mitten av landet. Detta är ett samarbete med renägarna och det går ut på att man väger och märker renarna samt kontrollerar dräktighet hos vajorna. Man håller även koll på förlusten av kalvar och tittar på olika samband som kan påverka renarna och deras kalvning.

Det har visat sig att de minsta vajorna inte blir dräktiga och att halvstora vajor mister sina kalvar genom missfall på grund av minskad tillgång på föda, medan de största får behålla sina kalvar. I områden där det är dåligt bete är det ännu viktigare med vajornas storlek för kalvproduktionen. I Norge är det stora skillnader i klimat mellan nord och syd. I söder är det mycket mer nederbörd än i norr. Det är även stora skillnader mellan kusten och områden längre in i landet. Vid kusten satsar vajorna mer på egen viktökning än på kalvproduktion. Det är dåligt vinterklimat vid kusten och därför är förlusterna av ren stora trots att djuren där är större. I norr är det normalt bra vinterklimat, men ändå resursbegränsning på grund av en hög rentäthet och därigenom hög konkurrens. I snörika områden har man sett ett samband mellan snödjup och förlust av kalvar. Renarna sprider sig mer och förflyttar sig nedåt i terrängen in i lodjurshabitat, där de minsta djuren förloras genom predation. Slutsatsen av allt detta är att både resurs- och predationssituationen kan behöva påverkas för att rennäringen ska gynnas.

Ilpo Kojola, Finnish Game and Fisheries Institute, berättade om återkomsten av varg i Finland. Populationstrender, spridningsmönster, habitatmodeller och renbete var några av områdena som togs upp. Antalet vargflockor har minskat i Finland sedan 2006/2007 men de har spridit sig mer i landet. Man tror att minskningen beror mycket på tjuvjakt då attityderna har blivit sämre i vargområdena. En annan orsak kan vara att invandringen från Ryssland är mycket liten. Den genetiska variationen i den finska vargpopulationen har även den minskat och inaveln har ökat. Den finsk-ryska populationen har däremot vuxit sig större. I april 2011 fanns 6-8 finska och 10 finsk-ryska vargflockor. Det fanns även 8-11 revirmarkerande par. Det finns 16 vargar med GPS-sändare i 7 olika revir. En av flockarna har emellanåt visat sig hålla till i områden med ren. Mellan 1998 och 2011 har 128 vargar försetts med sändare för att rörelser och spridning ska kunna studeras. När det gäller reproduktion av varg, har det mellan 1997 och 2010 fötts valpar i södra Finland medan renbetesområdena endast haft ett fåtal föryngringar. De största problemen med predation på tamren finns i den sydöstra delen av landet dit unga vargar migrerar och livnär sig på renar. De vargar som beger sig till renbetesområden har dock liten chans att föröka sig eftersom vargtätheten där är väldigt låg.

Man har gjort modeller som ska visa passande habitat för vargar. Hänsyn har tagits till mänsklig bebyggelse och aktiviteter samt olika naturtyper. Modellerna stämmer väl överens med verkligheten. I Finland finns ett extra problem eftersom det finns vildrenspopulationer och vildrenen är även den utrotningshotad. Habitaterna för vildren och varg är mycket överlappande, båda arterna föredrar talldominerade områden med låg befolkningstäthet. I östra delen av landet kollapsade överlevnaden av vildrenskalvar efter att vargarna kommit tillbaka.

När det gäller tamren så pågår mycket stödutfodring vintertid i Finland. Man har sett att mycket snö, som ligger kvar länge, leder till ett minskat renantal efterföljande vinter.

Kompensation utgår för de rovdjursdödade renar som hittas, men man beräknar att det dödas 4-5 gånger fler renar än vad som hittas. Antalet renar som blir föda för rovdjur verkar öka för alla rovdjursarter, men det ser ut som att järven tar flest renar. Slutsatsen, berättade Ilpo Kojola, är att det behövs mer intensiva predationsstudier för att få bättre kunskap om hur rovdjurens predation på tamren verkligen ser ut.

Mirja Lindberget, projektledare Sametinget, presenterade kort uppdraget som Sametinget fått där toleransnivåer för stora rovdjur ska tas fram i samråd med Naturvårdsverket. Ett förvaltningsverktyg ska utformas. Vid presentationen hade projektet endast pågått i två månader och det finns mycket kvar att utreda innan resultatet ska lämnas till regeringen den 15 december 2011.

Följande ska genomföras i uppdraget;

- 1) definiera toleransnivå för stora rovdjur på samebynivå
- 2) föreslå mätmetoder för att mäta toleransnivå och parametrar som definierar den
- 3) föreslå preventiva åtgärder
- 4) föreslå åtgärder för eventuell överstigen toleransnivå
- 5) utreda konsekvenserna för dessa åtgärder för rovdjuren
- 6) öka kommunikationen kring problemen.

Dessutom ska de företagsekonomiska följderna för förslagen analyseras och jämförelser ska göras mellan rennäringen och andra typer av naturresursföretagande, till exempel yrkesfiske och skogsbruk. Mirja Lindberget påpekade att en bred förankring är av stor vikt liksom synpunkter från allmänheten.

Läs mer om uppdraget eller lämna dina synpunkter: www.sametinget.se/21133

Helene Lindahl Vik, Naturvårdsverket, informerade om regeringsuppdraget att genomföra en genetisk förstärkning av den svenska vargpopulationen som Naturvårdsverket, i samarbete med en rad andra aktörer, fick i januari 2011. Det krävs åtgärder för att förbättra genetiken hos den svenska vargstammen, eftersom hela stammen härstammar från endast tre individer och inavelsgraden är mycket hög. Få nya individer tar sig in i landet från öster och därför måste det nu till mänskliga åtgärder för att vargstammen ska bli livskraftig. Det som hänt på detta område tidigare är bland annat en proposition angående en ny rovdjursförvaltning sommaren 2009, många beställda forskningsrapporter samt beslutet om en ny rovdjursförvaltning med tre delar, varav en gäller den genetiska förstärkningen av vargpopulationen. Det beslutades då att högst 20 vargar som är obesläktade med de svenska vargarna ska införas inom en femårsperiod.

Uppdraget är nu påbörjat och det är mycket som måste utredas och göras innan man kan genomföra några åtgärder, bland annat bedöma riskerna för sjukdomar, hitta passande utsläppsplatser, arbeta med acceptansen för utsläpp samt ställa upp mål och metoder för uppföljning. Dessutom finns ett behov av förändring av lagstiftningen på grund av att det i dagsläget inte är lagligt att infånga vargar när det inte är i forskningssyfte.

Det ha tagits fram några olika alternativ för att genomföra uppdraget;

- 1) förflytta immigranter från Norge till Mellansverige
- 2) flytta vuxna vargar från Finland till Mellansverige
- 3) ta valpar (några veckor gamla) från finska lyor och flytta dem till lämpiga lyor i Sverige
- 4) flytta vuxna vargar från öst till zoo/hägn och sedan flytta deras valpar till lyor i Sverige
- 5) ta valpar från svenska djurparker och flytta ut till lyor
- 6) inseminera varghonor på djurparker och flytta kommande valpar till lyor i det vilda.

Trots ganska många alternativ så finns det nackdelar och risker med alla och Helene Lindahl Vik framhöll att spontan immigration är det allra bästa alternativet. Därför ska immigration genom renbetesområdet i norr stödjas på olika sätt. Uppdraget till Naturvårdsverket som nu

är påbörjat är tvåårigt och en delredovisning ska presenteras i december 2011, innan slutredovisningen i december 2012. Det som står närmast på schemat är att förflytta vargvalpar mellan djurparker för att testa metoden. Nästa steg blir att flytta valpar från djurparker ut till lyor. Detta beräknas ske våren 2012. Dessutom ska möjligheterna att flytta finska valpar undersökas. Det senaste som hänt på detta område med vargflyttning är att två vargar har flyttats inom Sverige, genom akutåtgärder, på grund av att de befann sig i renskötselområdet. Det hela gick snabbt och genomfördes alltså i princip utan planering. Det gick förhållandevis bra, men nästa gång en vargflytt ska ske räknar man med bättre förberedelser och rutiner. Mer om detta uppdrag går att läsa i rapporterna från Naturvårdverket.

Eric Marboutin, National Game & Wildlife Agency, gästade Vargsymposiet från **Frankrike** och berättade om den franska paradoxen; det finns färre vargar än i andra länder – men fler problem att lösa. Problemen med vargen handlar främst om predation på får och om konkurrens med mänsklig jakt. De franska vargarna finns i Alperna, i sydöst, och delas med Italien. Man räknar med att det finns ca 20 flockar med upp till 200 individer. När det gäller predationen på får, är problemen störst sommartid då vargarnas föda består till 50 % av får. På vintern utgör fåren mellan 10 och 15 % av vargens föda. Det finns ca 900 000 får i Alperna under sommaren och dessa används både till mjölk- och köttproduktion. Det finns också kring 1 500 vakthundar som tillhandahålls av staten. När det gäller preventiva åtgärder och kompensation så går mest pengar till de fårägare som utövar extra tillsyn av sina djur, men det ges även mycket bidrag till stängsel och vakthundar. Varje gång ett får blivit dödat undersöks det noga för att kunna bekräfta att det är rovdjur som dödat det. Ungefär 95 % av alla får-flockar drabbas av färre än fem attacker per år, medan några få flockar i så kallade "hot-spots" attackeras 20-30 gånger årligen. För att de drabbade fårägarna ska komma tillrätta med problemen är första steget skydd av tamdjuren och skrämselemetoder mot vargarna. Hjälper inte detta, utan attackerna fortsätter, tillåts skydds jakt på en varg. Fortsätter ändå attackerna, ges tillstånd att skjuta ytterligare en varg inom flockens revir. Många jakttillstånd har getts utan att någon varg har skjutits.

När det kommer till problemen med vargens konkurrens med mänsklig jakt så är rådjuren det bytesdjur som står i fokus, men även vildsvin, gems och mufflonfår är det konkurrens om. Det pågår lokal övervakning av rovdjuren för att se hur situationen utvecklas. Även forskning om relationen mellan rovdjur och bytesdjur sker och de viktigaste parametrarna som studeras är överlevnad, ålder, fruktbarhet och beteendeförändringar hos bytesdjuren, samt predationstakten på grund av varg och vargarnas urval av bytesdjur. Två olika områden studeras, ett med och ett utan varg, för att kunna göra jämförelser. Vargar ska fångas och förses med sändarhalsband för att underlätta att finna deras byten. Bytet ska sedan undersökas utifrån vargens eventuella selektiva predation. Det har visat sig, när det gäller gems, att skillnaden i överlevnad är väldigt liten mellan områdena med och utan varg. Möjliga förklaringar är att vargen byter bytesdjur, att överlevnaden hos gemen kompenseras på annat sätt eller att vargen starkt selekterar för de svaga djuren som ändå inte skulle klara sig. För rådjur finns än så länge ett för litet urval, så mer data behövs innan man kan se något mönster gällande dem. Erik Marboutin avslutade med att säga att det inte är enkelt med samexistens någonstans, men det är fullt möjligt att förbättra läget om man fortsätter att arbeta för det.

Olof Liberg, Grimsö forskningsstation, uppdaterade oss om projektet SKANDULV. Hur ska man flytta vargar och hur brådskande är det? Enligt parlamentsbeslutet 2009 om en ny rovdjursförvaltning så ska aktiva åtgärder genomföras för att förbättra den genetiska statusen hos den svenska vargstammen. Upp till 20 nya vargar ska införas före år 2015. När det gäller flytt, eller translokering som det också kallas, av vargar så är USA ett land som har mycket erfarenhet. I nordöstra USA flyttades hela vargflockar med olika metoder. I Sverige kommer det att bli aktuellt med flytt av enstaka djur, både vuxna och valpar. Våra vargar har

liknande ärftliga anlag som vargar i många närliggande länder. Det är viktigt att ta hänsyn till när man ska välja vilka individer man ska flytta. Av ekologiska skäl ska man också välja vargar från en liknande miljö som i Sverige. När man tar in djur från andra länder där det finns sjukdomar som rabies eller dvärgbandmask är det viktigt att hålla djuren i karantän innan de släpps fria, ett tidskrav är sex månader.

Olof Liberg berättade att man känner till nio vargar som vandrat in i Sverige under de senaste sex åren. Tre av dessa är fortfarande vid liv och två har blivit radiomärkta. Fyra av de nio vargarna som vandrat över gränsen från Finland till Sverige hade varit möjliga att förflytta till lämpliga ställen. Man skulle också kunna hämta vargar från renskötselområden i Finland, men än är det mycket som är oklart kring det alternativet. Ett problem med flytt av vuxna vargar från andra länder är karantänskravet. Att hålla vilda djur i fångenskap är alltid förknippat med risker, men det finns erfarenheter som tyder på att det kan vara bättre att hålla djuren en längre tid jämfört med en kortare. I USA fungerade det bra och Liberg tror att det skulle kunna fungera även i Sverige. Om det skulle bli aktuellt att hämta finska vargar skulle man teoretiskt kunna behandla utvalda individer mot sjukdomar och sedan låta dem gå i fri karantän i Finland, men då är problemet att man inte vill att vargarna ska dröja kvar i de finska renskötselområdena. Att hämta valpar från Finland är inte ett bra alternativ eftersom vargstammen där inte heller har gynnsam bevarandestatus.

När det gäller att adoptera bort små valpar så finns erfarenheter att hämta från USA och deras "Red Wolf Project". Där flyttades 39 vargvalpar, 11 till djurparker och 28 till lyor i det vilda, och inget fall av bortstötande av valparna har dokumenterats. Det är viktigt med rätt ålder på valparna som ska flyttas. Minst en vecka gamla ska de vara för att inte vara för svaga. Helst ska de flyttas innan de blir mer än tre veckor annars ökar risken att den nya familjen stöter bort dem. Ålderskillnaden mellan adoptivvalparna och de som redan finns i lyor ska inte vara mer än en vecka. Vargar i fångenskap brukar få sina valpar lite senare än vilda vargar och det måste man också ha i tankarna när man ska hitta lämpliga adoptivfamiljer till hägnuppfödda valpar. Svenska Djurparksföreningen meddelade i mars 2011 att de vill medverka i uppdraget att genetiskt förstärka den svenska vargstammen. De är däremot inte intresserade av att försöka flytta ut valpar till lyor i det vilda redan i år. I stället vill Djurparksföreningen att man, som ett första steg, flyttar 5 – 10 valpar mellan olika djurparker för att testa hur det fungerar. På så sätt får man mer kunskap och erfarenhet så att chanserna ökar för en lyckad utsättning av valpar våren 2012.

Liberg berättade också mer om de två vargar som flyttats inom Sverige tidigare i år och visade hur de har rört sig. En intressant detalj är att tiken har rört sig väldigt snabbt genom flera vargrevir och nästan alltid har valt viloplats utom för reviren. Vi fick även prognoser för hur stora chanserna är att translokerade vargar också går in i aveln. Man räknar med att 40-50 % av de vuxna vargarna reproducerar sig inom två år efter att de släppts ut. När det gäller valpar är det 50 % som överlever sitt första år och sedan är det 50 % av dessa som går in i aveln när de är ca två år gamla. Sist togs frågan upp hur akut behovet av flytt av vargar är. Liberg tycker att "ännu är det ingen riktig ko på isen" och att brådskan är mer politisk än biologisk. Som det är idag har man bra koll på populationen och processen med inaveln går långsamt. Slutsatsen är att det är bättre att planera ordentligt innan man sätter igång med införsel av nya vargar, så att möjligheterna ökar att det hela ska bli riktigt lyckat i längden.

Paneldebatt med temat "Vargjakt, utplantering av vargar, vargstammens genetiska status och metoder för att förbättra acceptansen för rovdjurspolitiken". Panelen bestod av en del av Vargsymposiets föredragshållare samt representanter från svenska intresseorganisationer. En av de första frågorna fick Ann Dahlerus, Svenska Rovdjursföreningen. Frågan handlade om hur naturvårdsorganisationerna ser på situationen när det gäller vargen i Sverige. Svaret löd att det är bra att problemet med vargens genetik har uppmärksammats. Däremot ställer man inte riktigt upp på politiken, att tillåta omfattande jaktuttag innan vargstammens livskraft har säkrats. Gunnar Glöersen, Svenska Jägareförbundet, fick frågan om jägarnas ansvar när det gäller acceptans för rovdjurspolitiken. Han berättade om den föredragsserie han hållit för jägare runt om i landet och gav också sin åsikt att det enbart är Jägareförbundet som sprider förståelse för rovdjurspolitiken, medan andra organisationer bara uttalar sig i media. Glöersen sa att jägarna är villiga till kompromisser, så länge det ligger tillräcklig vinst för dem i det hela. Ann Dahlerus sa att risken finns att licensjakten inte ger större acceptans utan istället leder till större krav på fortsatt jakt. Terje Bø, Direktoratet for naturforvaltning i Norge, fick frågan om hur man i Norge ser på den svenska politiken. Han berättade att en stor skillnad mellan norsk och svensk rovdjurspolitik är att man har lägre ambitioner i Norge angående populationsstorleken. Man har bestämt sig för att det ska finnas max tre familjer inom ett specifikt område i sydöstra Norge. Man har dock problem även i Norge, främst med unga vargar som vandrar ut från detta vargområde och med svenska vargar som vandrar in i Norge. Angående flytten av vargar anser han att det är ett förvaltningsmässigt tilltag som inte borde generera stora motreaktioner.

Ann Dahlerus uttryckte oro över att förvaltningen ska bli ett långdraget artificiellt projekt som underhålls av ständiga mänskliga insatser. Hon sa att det borde vara eftersträvansvärt med en så naturlig vargpopulation som möjligt. Gunnar Glöersen kontrade med att det är svårt utan artificiella åtgärder och tillade att han själv är för varg men emot bandmask och att valpalternativet är det bästa av alternativen för att få in nya gener i stammen. Det diskuterades om vargkorridorer genom renskötselområden och translokering med fungerande rutiner. Olof Liberg, Grimsö forskningsstation, framhöll vikten av att avvakta och planera ordentligt samt att ha en adaptiv syn på det hela, det vill säga att anpassa sig efter vad som händer. Det pratades om huruvida man kan undvika att skjuta bort genetiskt viktiga individer under licensjakten och vad det möjligtvis finns för ekonomiska medel för detta. Det kom fram att det läggs ganska stora summor per år på rovdjursförvaltning men att man måste prioritera vad pengarna används till. Terje Bø poängterade att när det gäller rovdjursförvaltning så handlar det oftast mer om politiska gränser än om geografiska. Olika länder har olika regelverk och måste ha respekt för varandras målsättningar. Gunnar Glöersen fick frågan hur jägarna tänker agera för att städa bort tjuvjaktstämpeln. Hans svar var att det är rovdjurspolitiken som måste ta hänsyn till dem som känner sig frustrerade och att det är viktigt att samarbeta med dem som upplever sig ha problem. Annars, sa Glöersen, finns risken att det hela styrs "the italian way" med ännu mer illegal jakt. Han sa att man alltid måste fundera på vad de politiska åtgärderna får för effekter. Glöersen sa även att han uppfattar det som att de vetenskapliga ramarna är breda och att det verkar som att allt från 200 till 1000 vargar vore lämpligt ur vetenskaplig synvinkel. Som representant för jägarna tycker han att 200 vargar räcker och vi fick veta att Jägareförbundet inte vill fortsätta samarbeta om det blir fler vargar än vad vi har idag. Ann Dahlerus höll inte med om att bedömningen huruvida det ska vara 200 eller 1000 vargar är subjektiv och inte heller att det inte har någon vetenskaplig betydelse. Hon tycker att man ska satsa på den bästa möjliga vetenskapliga grunden för ett långsiktigt bevarande av vargen i Sverige.

Olof Liberg gav svar på frågan om framtidens vargjakt och huruvida den ska vara allmän eller mer selektiv. Han sa att man bör undanta revir där invandrade vargar lever samt första generationens avkomma, F1, och möjligtvis också andra generationens avkomma, F2. Gunnar Glöersen meddelade mot slutet av debatten sin åsikt om att det endast är brukarsidan, så som jägarna, som får stå till svars för vad de tycker om vargen. Han tycker att det borde vara lika viktigt att de som är positiva till vargförekomsten argumenterar för sin sak och han tycker att han hört för lite från den sidan i debatten om vargen i Sverige.

Henrik Ekman, journalist och skribent, ställde frågan ”Finns det plats för det vilda?” med utgångspunkt från sin nya bok *Vargen – Den jagade jägaren*. Vår syn på naturen är till stor del kulturellt betingad och den skiljer sig mycket mellan exempelvis jägarfolk och jordbrukare. Jägarfolken var och är mer samspelta med naturen medan bönder för en sorts kamp mot resten av naturen där det handlar om att försvara det man äger som anses värdefullt. Desto mer man äger, desto mer har man också att försvara från olika fiender och till slut blir det en samhällsplikt att hålla potentiella fiender, så som vargen, borta från bebyggelsen. Det finns många exempel på hur det förr i tiden inte fanns mycket plats för det vilda, varav ett är de så kallade ”wolfers” som i Amerika på 1800- och 1900-talet sköt och förgiftade mycket stora mängder av vargar. Naturen har omformats på ett massivt sätt för att tjäna människan. Det har länge handlat om att tämja naturen och det har utvecklats till dagens situation där i princip allt i det vilda ska förvaltas av människan.

När det gäller varg i Sverige har heta känslor förekommit under en längre tid och känslorna har varit både för och emot vargen. Henrik Ekman tror att dessa heta känslor till stor del beror på att människan och vargen liknar varandra på många sätt, till exempel så som vi lever i familjegrupper och samarbetar i vardagen. Man kan se på vargen på mycket olika sätt och det avgör vilken attityd man har. Man kan tycka att vargen är en art som förbättrar kvaliteten och ”vildheten” i naturen. Fokuserar man på det så blir attityden mer positiv. En mer negativ attityd fås när man fokuserar på konflikter mellan människans tamdjurshållning och vargens rovdrift. När det gäller människors relation till vilda djur verkar det vara svårt med dialog. Ekman tror att diskussionen som handlar om exakt hur många vargar vi ska tillåta i de svenska skogarna skapar klyftor och låser konflikter. Han tycker att vi bör vara glada över att vargen finns och att vi bestämt oss för att den ska bevaras. Sist svarade Henrik Ekman själv på den fråga han ställde i titeln på sitt föredrag, orden löd: ”Det *måste* få finnas plats för det vilda!”

ONSDAG 13/4

Morten Kjørstad, Norsk Institutt for Naturforskning (NINA), presenterade Rovdata - den nya modellen för rovdjursövervakning i Norge. Syftet med att övervaka rovdjuren är att få bättre kunskaper om populationsstorlekarna och hur dessa förändras över tiden. Rovdata är ett nationellt övervakningsprogram och utgör en självständig enhet i NINA. Omfattande samarbeten ligger bakom övervakningsprogrammets funktion, bland annat allmänna intressen, Statens Naturoppsyn (SNO) både lokalt och regionalt samt naturvetenskaplig forskning. Rovdata ska tillhandahålla data för alla de stora rovdjuren samt kungsörn. Dessa data används sedan till bland annat forskning och förvaltning. Ett viktigt syfte med Rovdata är att ge service till allmänheten, media och myndigheter i Norge. Grundtanken är att en ökad tillgänglighet av data leder till en ökad tillit hos alla parter. Andra viktiga mål är att skapa ett Fennoskandiskt samarbete gällande rovdjur med identisk metodik och rapportering kring arbetet, att fortlöpande utvärdera och utveckla metoderna genom samarbete med en expertgrupp samt att öka den allmänna och lokala delaktigheten i arbetet.

Norsk rovdjursövervakning på nätet: www.rovdata.no

Jens Persson, Järvprojektet, Grimsö, berättade om järvstammen i Skandinavien och om snöns påverkan på järven. För att utvärdera järvstammens utveckling har man använt sig av data på antal djur och antal föryngringar baserat på observationer och DNA-analyser. När det gäller föryngringar delas observationerna upp i bekräftade och sannolika föryngringar. När det sedan kommer till tolkning av resultaten tas hänsyn till flera faktorer som kan påverka resultaten, exempelvis variationer i inventeringsinsatser och andra förhållanden. Ju bättre kunskap och erfarenhet personalen har desto mindre påverkas resultaten av sådana faktorer. Man kan inte med hjälp av dessa data beräkna kortsiktiga förändringar på ett säkert sätt, men däremot får man en indikation på trender i ett längre tidsperspektiv. Som det ser ut idag, finns det ca 650 järvar i Sverige och ungefär 350 järvar i Norge, vilket ger en total populationsstorlek kring 1 000 järvar i Skandinavien. År 2010 var det över 180 föryngringar i Skandinavien. I Sverige finns 62 % av föryngringarna i Norrbotten, men även Jämtlands andel har ökat på sistone. Utbredningen av järv har ökat, med fler föryngringar i söder. Det görs nu fler observationer av järv och järvspår utanför de traditionella föryngringsområdena. När det gäller den Skandinaviska järvpopulationens kontakt med järvar i öster så vet man ännu inte så mycket, förutom att stammen inte är totalt isolerad. Det finns dock en spridningsbarriär längst uppe i norra Sverige och möjligtvis också i sydöstra Norge. I Finland beräknar man att det finns ca 150 järvar. Järvarnas genetiska situation är ännu så länge stabil eftersom populationen är grundad på ca 100 individer, till skillnad från vargpopulationen som är grundad på endast några få individer.

Ur ett långsiktigt perspektiv är det viktigt att förstå hur järven påverkas av förändringar i klimatet och därför pågår forskning på detta område. Järven är morfologiskt anpassad till kallt klimat och snö, både när det gäller födosök och val av platser för sina lyor. Järvungarna föds på vintern, de flesta i mitten av februari, och födotillgången påverkar också reproduktionen. Mindre snö och tidigare snösmältning påverkar järvarna på många olika sätt. Järvens framtid kan sägas vara ganska osäker då den påverkas mycket av både klimatet och mänskliga faktorer.

Läs mer om järvprojektet: www.wolverineproject.se

Håkan Sand, Skandulv, Grimsö, berättade om en studie där man undersökt skillnaden i kroppskondition hos älgar som dödas av varg jämfört med älgar som skjutits. Det finns två typer av dödlighet hos bytesdjur; kompensatorisk och additiv. Kompensatorisk dödlighet innebär att djuret, om det inte blivit fällt, ändå skulle ha dött på grund av ålder, sjukdom eller svält. Additiv blir dödligheten när djuret med stor sannolikhet skulle ha överlevt om det inte

hade blivit fällt av rovdjur eller jägare. Vid kompensatoriskt uttag blir effekten på bytesdjurets population mindre. När det gäller vargens uttag av älg så finns en stark selektion för kalvar, ca 70-80 % av vargfällda älgar är kalvar. Styrkan på selektionen kan förändras med kroppsstorleken hos bytet. I teorin är det starkare selektion av stora bytesdjur, eftersom det är lättare att ta ett svagt än ett starkt bytesdjur om det är stort. När bytesdjuren är mindre är selektionen svagare. I studien mättes fettansättningen hos de fällda älgarna för att undersöka hur stark selektionen är hos både varg och mänskliga jägare. Man vet i vilken ordning fettdepåerna dräneras vid svält. Först används fett under huden, sedan bränns fett i kring inre organ och sist dräneras fett i mörgen. Märgfettet är alltså den sista reserven. Ett djur med mycket låg nivå av märgfett, under 20 %, skulle sannolikt ha dött av svält om det inte hade fällts. Frågan är om det finns skillnader i selektion mellan vargarnas och jägarnas uttag? Studien visar att andelen älgar under den kritiska nivån var mycket högre hos vargdödade älgar än hos jägarfällda. Den kompensatoriska dödligheten är alltså större hos vargdödade byten och det är tydligast för kalvarna, möjligen för att det är flest kalvar som fälls. Årstiden inverkar på selektion och dödlighet, förmodligen är det mer kompensatorisk dödlighet på vintern och mer additiv på sommaren. Andra faktorer som påverkar styrkan på selektionen är bytesdjurens populationsstatus som styrs av födobegränsning och jaktuttag, bytesdjurens antipredationsbeteenden samt klimatförhållanden.

Läs mer om detta projekt på: www.skandulv.nina.no

Åke Aronson, Viltskadecenter, presenterade preliminära resultat från inventeringen av varg i Skandinavien vintern 2010/2011. När det gäller föryngringar har man konstaterat 29 stycken i Skandinavien, varav 24 i Sverige, två i gränsområdet och tre i Norge. Det finns 29-32 familjer och 25-29 par i Skandinavien, varav 24-27 familjer och 20-23 par i Sverige. Tre revir innehåller osäkra föryngringar. Både familjegrupper och föryngringar har ökat över åren sedan 1997/1998. Utifrån siffrorna på familjegrupper, par och föryngringar har man sedan beräknat det totala antalet vargar med hjälp av två olika beräkningsmetoder. Den första metoden är att multiplicera antalet föryngringar med tio, detta ger 290 vargar i Skandinavien, varav 260 i Sverige inklusive gränsen mot Norge. Den andra metoden innebär att man beräknar andelen vargar som är i flock eller par och andelen som är ensamma. Denna metod ger ett totalt antal på 227-271 vargar i Sverige. Antalet kända döda vargar mellan oktober 2010 och april 2011 är 42 stycken i Skandinavien, varav 34 stycken i Sverige. Licensjakten har gett en stor ökning av dödligheten i vargpopulationen. Andra orsaker till dödligheten är bland annat trafikolyckor och illegal jakt. Om man drar bort de kända döda vargarna från det antal som beräkningsmetod 1 gav, har vi 226 vargar i Sverige. Alla döda vargar hittas dock inte, så det totala antalet är förmodligen något lägre. Man räknar med att den korrekta siffran ligger mellan 193 och 237 vargar, vilket ger ett medelvärde på 215 vargar. Vad gäller antalet intakta par under brunsten våren 2011, har 14 par blivit borttagna eller separerade vid licensjakten och man har konstaterat minst ett nyetablerat par, vilket ger 37-43 intakta par som kan bidra till 27-31 föryngringar året 2011.

Länsstyrelserna kommer fram till dessa resultat genom noggranna inventerings- och spårningsinsatser som utförs av utbildad personal. Inventeringen är viktig eftersom den ligger till grund för en trovärdig förvaltning. Inventeringsmetoderna är snöspårning, insamling av material för DNA-analys, synobservationer, hörobservationer, undersökning av slagna byten samt data från radiomärkta vargar. När det gäller varg sker också samordning av inventeringar mellan länen. I föreskrifter från Naturvårdsverket från 2007, ställs krav på organisation, metoder och tidsramar och arts specifika kriterier, samt att resultaten ska vara direkt jämförbara i tid och rum. Utbildning av inventeringspersonal är obligatorisk eftersom det annars finns stor risk för både under- och överskattningar av antalet vargar vid inventeringarna. Långa spårningar är mycket viktigt för att få säkra resultat. Kritiskt tänkande, hänsyn till yttre omständigheter, biologisk kunskap, ödmjukhet, nyfikenhet, noggrannhet och erfarenhet är andra viktiga faktorer för en lyckad och tillförlitlig inventering.

Carina Lundmark, Luleå Tekniska Universitet (LTU), pratade om förutsättningarna för en legitim rovdjursförvaltning. Syftet med viltförvaltningsdelegationernas är att genom samförvaltning öka legitimiteten i förvaltningen. Adaptiv förvaltning är också mycket viktigt. Det handlar om att anpassa förvaltningen efter aktuell kunskap samt att göra utvärderingar med jämna mellanrum. När det gäller samförvaltning pratar man om koalitioner, grupper med samma problembild, som arbetar för att lösa problem. I en koalition är det viktigt med samförstånd, möjlighet till utbyte av erfarenheter samt vilja till förändring. Trots skillnader i åsikter ska läget inte låsas utan istället ska utbytet av erfarenheter samt viljan till förändring leda till ökat samförstånd och lösningar på problemen. Det är viktigt att undanröja förutfattade meningar och verkligen lyssna på och försöka förstå varandras argument. Det finns två typer av koalitioner; heterogena och väl integrerade. I de heterogena koalitionerna finns stora skillnader i åsikter och dessa grupper är bra på mobilisering av resurser, till exempel kunskap. Väl integrerade koalitioner består av individer som alla är knutna till varandra på ett eller annat sätt. Dessa grupper är bra på prioritering, regler och konfliktlösning. I viltförvaltningsdelegationerna finns representanter från politiken, jakt, rennäring, friluftsliv, jordbruk, skogsbruk, naturvård, polis och näringsliv/turism. En undersökning har gjorts med hjälp av intervjuer och enkäter i tre viltförvaltningsdelegationer, två i Norrland och en i Mellansverige. Undersökningen tyder bland annat på att synen på rovdjur och förväntan på resultaten är det som håller samman delegationerna och att positiva attityder gentemot rovdjuren är ganska ovanliga. Många som sitter i viltförvaltningsdelegationerna har också fler intressen än det som de förespråkar, till exempel är många politiker också jägare. Man ville i undersökningen också mäta viljan till förändring genom att fråga om representanterna trodde att deras åsikter skulle kunna förändras. "Kanske" var det vanligaste svaret, följt av "ja", "nej" och "troligtvis inte". Det är en långsiktig process att skapa en legitim rovdjursförvaltning och det behövs mer kunskap om vilka faktorer som påverkar hur framgångsrik förvaltningen blir.

Sist men inte minst tackades alla som deltagit i årets Vargsymposium hjärtligt av arrangörerna Mats & Karin Ericson och vi alla önskades välkomna till **nästa Vargsymposium** som hålls i **Vålådalen den 12-14 mars 2012**.

Miria Wiberg
Maj 2011